

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

MARCIN WOLIŃSKI*

ALINA WRÓBLEWSKA**

MAŁGORZATA MARCINIAK***

KATARZYNA KRASNOWSKA-KIERAŚ****

WIKTOR EŻLAKOWSKI*****

INSTYTUT PODSTAW INFORMATYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK, WARSZAWA

O konstrukcji ____, *ale nie* ____ i podobnych w języku polskim

Słowa kluczowe: konstrukcje spójnikowe, struktura składniowa, negacja, dopełniacz negacji.

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00223>

Wprowadzenie

Tematem niniejszego artykułu jest konstrukcja, którą najłatwiej zarysować przez skonstrastowanie następujących dwóch zdań:

- (1) Udało mi się okraść sklep, *ale nie* pobić sprzedawcy.
- (2) Udało mi się okraść sklep, *ale nie* pobić sprzedawcę.

Przytoczone zdania, oba niebudzące zastrzeżeń poprawnościowych, wyraźnie różnią się znaczeniem: w naturalnej interpretacji pierwszego mówiący miał prawdopodobnie nadzieję nie użyć przemocy w trakcie napadu na sklep i to mu się udało. W drugim zdaniu mówiącemu nie udało się w pełni zrealizować swoich zamiarów, bo nie pobił sprzedawcy.

Na pierwszy rzut oka zdania te różnią się jedynie przypadkiem ostatniego wyrazu. Próba odczytania ich na głos sugeruje jednak, że różnice składniowe są dużo głębsze – inaczej bowiem rozkładają się pauzy i akcenty przy wypowiedaniu tych zdań, co może świadczyć o innym podziale na składniki. W pierwszym zdaniu słowo *nie* jest wypowiedane łącznie z następującym po nim czasownikiem i nie ma własnego akcentu, w drugim – akcentowane jest właśnie *nie*.

* wolinski@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0002-7498-1484

** alina@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0002-2589-9900

*** malgorzata.marciniak@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0002-0953-758X

**** katarzyna.krasnowska@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0002-7052-0568

***** wiktorez.lakowski@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0002-5107-8890

Elementem wymagającym wyjaśnienia jest w tych zdaniach kwestia dopełniacza negacji¹. Pierwsze zdanie nie nastęrcza trudności interpretacyjnych: w drugim z członów konstrukcji współrzędnej ze spójnikiem *ale* stoi zanegowana forma bezokolicznikowa, więc konotowana przez bezokolicznik fraza nominalna musi być w dopełniaczu. Bardziej zagadkowe jest zdanie drugie: mimo obecności segmentu *nie* fraza nominalna jest w bierniku.

W artykule badamy, jak dużej grupy konstrukcji dotyczy omawiane zjawisko (rozdział 1), i proponujemy dla nich strukturę składniową (rozdział 2). Próbuje także zestawiać cechy odróżniające od siebie dwa warianty struktury (rozdział 3) i badamy częstość ich użycia (rozdział 4).

W dalszej części artykułu konstrukcje analogiczne do tej w zdaniu (1) będziemy nazywać konstrukcjami typu DN⁺ (podlegające dopełniaczowi negacji), a analogiczne do (2) – typu DN⁻ (niepodlegające dopełniaczowi negacji). Oznaczenia te traktujemy jako konwencjonalne etykiety. Będziemy ich używać również w odniesieniu do zdań, w których nie występują elementy podlegające dopełniaczowi negacji.

Terminem *negacja* w tym tekście będziemy posługiwać się na oznaczenie zjawiska powierzchniowo składniowego. W odniesieniu do negatywności o charakterze semantycznym używamy określenia *zaprzeczenie*.

1. Analizowane zjawisko

Pary zdań analogiczne do przykładów (1) i (2) mogą być konstruowane z wykorzystaniem kilku różnych zestawień słownych:

___, *ale/lecz nie* ___

nie ___, *ale/lecz* ___

___, *a nie* ___

nie ___, *a* ___

nie ___, *tylko* ___²

Ten sam typ struktury może też wprowadzać samodzielnie segment *nie*, jak w zdaniu (3), a być może również sekwencja *nie zaś*.

1 Posługujemy się tą tradycyjną nazwą, nadając jej nieco odmienną interpretację. Dopełniacz negacji to dla nas mechanizm sprawiający, że przypadek, w którym realizowana jest fraza nominalna konotowana przez (szeroko rozumianą) formę czasownikową, zależy od obecności w kontekście negacji (a nie: jest przez nią zmieniany). Jeżeli forma czasownikowa nie jest zanegowana, to fraza konotowana realizowana jest w bierniku. Jeżeli forma jest zanegowana – w dopełniaczu. Mechanizmowi temu podlega jedna z pozycji nominalnych otwieranych przez czasowniki, nazywana tradycyjnie biernikową, a w ujęciach generatywnych – pozycją o przypadku strukturalnym (por. Przepiórkowski i in. 2002, rozdz. 5).

2 W NKJP można znaleźć pewną liczbę zdań z konstrukcją ___i nie___, po której nie został użyty dopełniacz negacji, np.: *Pod wpływem Katharine Hepburn postanowił od tej pory wybierać tylko filmy znaczące i nie tracić czas na źle napisane role*. Przyjmujemy jednak, że te zdania nie są poprawne, choć w Internecie oraz w mowie pojawiają się często podobne zdania, szczególnie z frazami: *i nie tracić czas* oraz *i nie zwracać uwagę*.

(3) Mam dowodzić wojskiem, *nie* przekładać papiery – argumentował Calmin. (NKJP)³

Łączone mogą być grupy składniowe wielu typów. Zdania ilustrujące konstrukcję typu DN⁻ mogą być tworzone z udziałem grup składniowych zbudowanych wokół wszelkich form czasownikowych wyzwalających dopełniacz negacji, a więc: bezokolicznika (4)–(7), imiesłowu przymiotnikowego czynnego (8)–(10), imiesłowów przysłówkowych współczesnych i uprzednich (11)–(13), a także form finitywnych (14)–(16):

(4) Każdy może handlować, *ale nie* niszczyć konkurencję i łamać prawo. (NKJP)

(5) Zdaniem związkowców, to tylko manipulacje rządu, który chce zyskać na czasie do referendum unijnego, *a nie* ratować hutę. (NKJP)

(6) *Nie* utrudnić życie, *a* pokazać prawdę. (NKJP)

(7) [...] biorąc duży, energiczny zamach tak, jakbyśmy chcieli witanemu *nie* podać spokojnie rękę, *lecz* mu ją urwać. (NKJP)

(8) Kardiochirurdzy przeprowadzili [...] zabieg paliatywny, czyli ratujący życie, *a nie* korygujący wadę. (NKJP)

(9) [...] była wznoszona przy pomocy rampy, *ale nie* oplatającej budowlę od zewnątrz, *lecz* wijącej się [...] wewnątrz egipskiego monumentu. (NKJP)

(10) [...] należy oczywiście zamiast uchwał przyjąć konkretne ustawy, *ale nie* zwalczające obywateli, *tylko* leczące samo zło [...]. (NKJP)

(11) Są ludzie, którzy znają się na tym i chcą zarobić *nie* prowadząc warsztaty, *ale* pisząc książki. (NKJP)

(12) Jego rewolucyjność polega na tym, że natlenia on wodę rozpylając ją w powietrzu, *a nie* wtlaczając powietrze do głębi jeziora. (NKJP)

(13) Moim zdaniem ograniczać deficyt powinno się *nie* zmniejszając wydatki, *lecz* zacieśniając dyscyplinę budżetową [...]. (NKJP)

(14) Ja badam klimat, *a nie* prognozuję pogodę. (NKJP)

(15) Znowu pudło – 19 sierpnia 1970, i *nie* popełnił samobójstwo, *ale* zmarł w szpitalu. (NKJP)

(16) *Nie* odrzuciła ten pogląd, *tylko* znalazła naukowe wytłumaczenie kwestii⁴. (NKJP)

³ Przykłady oznaczone (NKJP) pochodzą z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (Przepiórkowski i in. (red.) 2012).

⁴ Wszystkie przykłady w pisowni oryginalnej.

Podobne konstrukcje są możliwe dla grup czasownikowych nieujawniających dopełniacza negacji (np. skonstruowanych wokół imiesłowu biernego), a także grup nieczasownikowych. W tym wypadku trudniej jednak ustalić, czy są one analogiczne do typu DN^+ , czy typu DN^- . Akcent na *nie* w zdaniach (17) i (18) wskazywałby na konstrukcję analogiczną do typu DN^- , ale w tym artykule nie badamy tej kwestii dokładniej.

(17) Milicje te zyskały opinię dzikich okrutników, *ale nie* sprawnych żołnierzy. („Gazeta Wyborcza”, 9.04.2022)

(18) *Nie* chlebem i solą, *ale* pizzą z Głogowa został powitany w Polsce prezydent Biden. („Gazeta Wyborcza”, 26.03.2022)

Warto zauważyć, że konstrukcja ____, *ale nie* ____ nie jest po prostu wariantem szyku konstrukcji *nie* ____, *ale* ____, ponieważ znaczenie zdania (19) można oddać zdaniem (20), a nie (21). Zdanie (21) brzmi nienaturalnie, w odróżnieniu od zdania (22), w którym jedno z określeń jest uszczegółowieniem drugiego. Podobne zależności zachodzą między konstrukcjami *nie* ____, *lecz/tylko* ____ i konstrukcją ____, *a nie* ____.

(19) Piotr spotkał *nie* katolika, *ale* ewangelika.

(20) Piotr spotkał ewangelika, *a nie* katolika.

(21) Piotr spotkał ewangelika, *ale nie* katolika.

(22) Piotr spotkał chrześcijanina, *ale nie* katolika.

W parze przykładów (23) i (24) ciekawe jest, że w zdaniu typu DN^+ konieczne jest powtórzenie partykuły przeczącej osobno przy każdym z bezokoliczników, w odróżnieniu od zdania typu DN^- .

(23) Każdy może handlować, *ale nie* niszczyć konkurencję i łamać prawo. (NKJP)

(24) Każdy może handlować, *ale nie* niszczyć konkurencji i *nie* łamać prawa.

Warto zauważyć, że zdania o strukturze jak w (25) i (26), w których *nie* stoi przed czasownikiem głównym w zdaniu, reprezentują inne zjawisko składniowe:

(25) Firma *nie* zamierza sprzedawać akcji, *ale* zaciągnąć pod *nie* kredyt. (NKJP)

(26) [...] *nie* musi rozbierać obiektu, *a* uiścić [...] opłatę legalizacyjną. (NKJP)

Pojawienie się biernika w ich drugiej części oznacza, że nie jest ona pod wpływem negacji czasownikowej przy formach *zamierza* i *musi*. Sądzymy, że należy te zdania interpretować jako eliptyczne, z koordynacją na poziomie zdaniowym.

2. Interpretacja składniowa

Omawiane konstrukcje są paralelne do połączeń współrzędnych ze spójnikami: *a, ale, lecz* bez negacji, dlatego należy je również uznać za współrzędne. Konstrukcje typu DN⁺ nie powodują trudności interpretacyjnych: wystarczy przyjąć, że w jednym ze współrzędnych występuje negacja, która wyzwala dopełniacz negacji (jeśli czasownik konotuje odpowiednią pozycję składniową). Kwestią wymagającą objaśnienia jest niedziałanie dopełniacza negacji w konstrukcjach typu DN⁻. Na podstawie literatury przedmiotu rozpatrujemy dwie alternatywne interpretacje składniowe. Według pierwszej konstrukcja tego typu nie wprowadza negacji (zob. podrozdział 2.1), według drugiej – wprowadza jakąś inną negację niż przyczasownikowa (zob. podrozdział 2.2). Za przyjętą w tej kwestii odpowiedzią idzie kolejne rozstrzygnięcie: o tym, co jest elementem spajającym strukturę współrzędną.

2.1. Interpretacja ze spójnikiem złożonym

Wedle tej interpretacji elementem spajającym konstrukcję współrzędną w zdaniu (2) jest wielocłonowy spójnik *ale nie*. A skoro segment *nie* jest częścią wielocłonowej jednostki leksykalnej, to w tym zdaniu nie występuje partykuła przecząca. W zdaniu (2) nie wyzwala się dopełniacz negacji, bo nie ma partykuły przeczącej, a zatem i (przyczasownikowej) negacji, która mogłaby go wyzwolić. Różnica między zdaniami (1) i (2) polega więc na użytym spójniku: *ale* w (1) oraz *ale nie* w (2). W dalszej części tego podrozdziału przeglądamy literaturę przedmiotu w poszukiwaniu spójników złożonych odpowiadających zestawieniom słownym wymienionym na początku rozdziału 1.

Kryteria wyróżniania spójników były na gruncie polskim proponowane przez wielu badaczy (np.: Klemensiewicz 1969; Saloni 1974; Grochowski 1977, 1997). Anna Łojasiewicz (1982) zestawia listę spójników na podstawie 10 opracowań. Spójniki *a nie* oraz *ale nie* występują na niej jako notowane w tylko jednym z tych opracowań (Wojtasiewicz 1972).

A. Łojasiewicz (1992) przytacza następujące przykłady grup składniowych połączonych, jak to określa, „ciągami *a nie*”:

- (27) Spróbuj robić to szybko, *a nie* nerwowo.
- (28) Był bibliotekarzem, *a nie* bibliofilem!
- (29) Pokoi miał pięć, *a nie* sześć.
- (30) Mógł wpaść, *a nie* zostawać.
- (31) Zrobił to wchodząc, *a nie* wychodząc.
- (32) Jedząc, *a nie* popijając, szkodzili sobie.

Konstatuje, że takie połączenia pojedynczych form wyrazowych spójnikiem *a* byłyby czymś wyjątkowym. Wydaje się więc, że jest skłonna uznać, że połączenie ma inny charakter. Mówi o „zespolu *a nie*” jako jednostce łączącej, nie wprowadza jednak wielocłonowej

jednostki leksykalnej. Jadwiga Wajszczuk (1997: 67) w pracy poświęconej semantyce spójników traktuje interesujące nas konstrukcje „jako specyficzne użycia odpowiednich spójników, a nie gotowe jednostki”, choć zauważa tendencję „do ich stabilizacji jako gotowych jednostek dla wypełniania określonych zadań”.

Krystyna Kallas (1993: 62) uznaje istnienie wieloczłonowych spójników: *a nie* i *ale nie* oraz *nie...*, *ale (lecz)*. Za Władimirem Sannikowem (1989: 64–65, 220–225) nazywa je *spójnikami zastępstwa* (*заместительный союз*). Tę semantycznie wyróżnioną grupę spójników ilustruje zdaniami ze współrzędnymi połączeniami grup nominalnych stojącymi w pozycji podmiotu, np.:

(33) *Nie Jan, lecz Ewa dzwoniła.*

(34) *Ewa, a nie Jan dzwonił.*

(35) *Dzwoniła Ewa, a nie Jan.*

(36) *Ewa dzwoniła, a nie Jan.*

Ciekawy element tych przykładów to uzgodnienia nadrzędnika czasownikowego odbywające się „do sąsiada”. K. Kallas zauważa ponadto, że owe spójniki wprowadzają do zdania (semantyczne) zaprzeczenie jednego z łączonych członów, nie bada jednak ewentualnych skutków gramatycznych tego zaprzeczenia. Nie odnosi się też do kwestii dopełniacza negacji w skoordynowanych grupach czasownikowych.

Interesujące nas spójniki jako odrębne jednostki leksykalne pojawiają się w pracy Marka Świdzińskiego (1992: 93). Wymienione zostały tam spójniki: *nie ... ale/lecz*, *nie tylko ... ale i/również/także*, *nie tylko ... lecz i/również/także* (według terminologii autora przynależące do grupy spójników równorzędnych lewych/prawych, a więc nieciąglych) oraz *a/ale/lecz nie* i *nie zaś* (przynależące do grupy równorzędnych centralnych). Badacz koncentruje się na konstrukcjach zdaniowych, omawia więc łączenie tymi spójnikami zdań i fraz zdaniowych, ale już niestety nie fraz czasownikowych. M. Świdziński odnotowuje (1992: 274), że frazy zdaniowe mogą być koordynowane wyłącznie spójnikami z grupy ALEI (np.: *ale i, a także*) i z grupy NIE (np.: *ale nie, a nie*). Możliwe jest zatem połączenie fraz zdaniowych spójnikiem *a nie*, ale nie spójnikiem *a* (który należy do grupy A), por.:

(37) *Trzeba jeszcze pamiętać o tym, że oni wylawiali ludzi, a nie że ktoś do nich przychodził.* (NKJP)

(38) **Trzeba jeszcze pamiętać o tym, że oni wylawiali ludzi, a że ktoś do nich przychodził.*

Jest to istotny argument za uznaniem spójnika *a nie* za odrębny od spójnika *a*.

W ISJP odnotowano spójnik *a nie* (jest to siódma jednostka leksykalna w haśle *a 1*, opisana jako „spójnik centralny”), a także spójniki: *nie ..., tylko ...; nie ..., ale ...; nie ..., lecz ...; nie ..., a ...* (uwzględnione jako jednostki leksykalne w obrębie hasła *nie*, mają one opis:

„spójnik nieciągły”). W słowniku nie znajdujemy spójników *ale nie* i *lecz nie*, co w zestawieniu z wymienionymi wydaje się przeoczeniem.

Przedstawiony przegląd literatury przedmiotu pokazuje, że koncepcja wieloczłonowych spójników typu *a/ale nie* nie jest pomysłem nowym i ma istotne motywacje. Przeciwno niej można by podnieść kwestię, że w zdaniu (2) faktycznie występuje zaprzeczenie: odbiorcy nie udało się w pełni zrealizować jego zamiarów. Czy więc element inny niż *nie* (tutaj: spójnik) może wnieść do zdania zaprzeczenie? Barbara Greszczuk (1993) negację widzi również w zdaniach, które nie zawierają partykuły *nie*, nazywając ją wtedy „negacją ukrytą/inherentną”. Autorka podaje przykład zdania, w którym zaprzeczenie wprowadza przyimek *oprócz*. Wynika z niego, że Jan nie przyszedł:

(39) Wszyscy przyszedli *oprócz* Jana. (Greszczuk 1993: 72)

Widać więc, że źródła zaprzeczenia mogą być różne, jednak nasze rozważania nie wchodziły głębiej w ten temat.

Ciekawym aspektem spójników z grupy *a/ale nie* jest asymetria: nadrzędny predykat w różny sposób odnosi się do łączonych członów. Na przykład ze zdania (33) wynika, że Jan nie dzwonił oraz że Ewa dzwoniła. Podobne zjawisko obserwujemy jednak choćby w wypadku spójnika *albo*: wiadomo, że czynność zaszła w odniesieniu tylko do jednego z członów, choć nie wiadomo, do którego. K. Kallas (1993: 131) wskazuje też inne spójniki, które „sygnalizują semantyczną nierównoważność członów, a niektóre nawet gradację członów (zob. Sannikow, 1989, 74–76)”, ilustrując ich użycie przykładami:

(40) Przyjedzie Basia, *a może* i Zosia.

(41) Są tu liczne podobieństwa *albo* i zapożyczenia.

(42) Pamiętam *nie tyle* mieszkanie, w którym spędziłem dzieciństwo, *ile* jego fotografię.

W zdaniu (40) przybycia Basi mówiący jest pewny, nie jest jednak pewny przybycia Zosi. W zdaniu (42) pojawia się coś w rodzaju niedookreślonej negacji: mówiący nie pamięta mieszkania lub pamięta je niewyraźnie, za to mamy pewność, że pamięta fotografię. Widać więc, że elementy różnego odniesienia do łączonych członów pojawiają się w dużo większej grupie spójników niż tylko *a/ale nie*. A zatem asymetria nie może być argumentem przeciwko wprowadzeniu takich spójników wieloczłonowych.

Elementem problemowym w interpretacji konstrukcji , *a/ale nie* jako spójników wieloczłonowych jest możliwość tworzenia wariantów tych konstrukcji przez dodanie wyrażenia *raczej/chyba/już/niestety/ ...*, np.:

(43) Sejm mógłby tylko uchwalić rządowi wotum nieufności, *ale już nie* powołać nowy gabinet. (NKJP)

(44) Podobnie z ulgi można skorzystać zabudowując wnąkę, *ale już nie* wstawiając do niej szafę. (NKJP)

(45) [...] pani redaktor zamiast sprawozdania z promocji książki, na której była obecna ciałem, *ale chyba nie* duchem, napisała paszkwil [...]. (NKJP)

Element modyfikujący zawsze poprzedza linearnie segment *nie*, co oznacza, że rozbija on ciąg *ale nie*. Jeśliby więc traktować ciągi: *a nie, ale nie, lecz nie* jako jednostki leksykalne, trzeba by postulować liczne osobne jednostki: *ale raczej nie, ale chyba nie, ale już nie, ale już niestety nie, ale na szczęście nie* itd. Możliwe modyfikatory są w pewien sposób ograniczone, ale wydają się jednak stanowić listę otwartą. Zapewne bardziej zadowalającym rozwiązaniem byłoby więc przyjęcie, że modyfikatory te nie są częścią spójników. W konsekwencji trzeba by uznać, że spójnik *ale nie* jest nieciągły, bo pomiędzy jego człony może w porządku linearnym wsunąć się wyrażenie modyfikujące⁵. Warto także zauważyć, że problem modyfikatorów nie ogranicza się do spójników z grupy <*a/ale nie*>: ciąg *a może i* pojawiający się w zdaniu (40) jest wynikiem analogicznej modyfikacji spójnika *a i*.

2.2. Interpretacja z negacją składnikową

Według drugiej interpretacji elementem spajającym zarówno w zdaniu (1), jak i (2) jest spójnik *ale*. W efekcie w obu zdaniach występuje partykuła przecząca *nie*. W zdaniu (1) wprowadza ona negację przy czasowniku *pobić*. W zdaniu (2) partykuła *nie* neguje całą frazę bezokolicznikową (składnik) *pobić sprzedawcę*, realizując proponowaną przez niektórych badaczy negację składnikową. Przywołałyśmy dwie prace, które postulują istnienie takiej odmiany negacji w języku polskim.

Joanna Błaszczak (2001: 54) rozróżnia cztery typy negacji, wszystkie „wyrażane przez znacznik negacji *nie*”. Są to:

1. Negacja zdaniowa (*sentence negation*), ilustrowana przykładem:

(46) Piotr *nie* przyjechał na weekend do domu. (Błaszczak 2001: 54, przykład 26)

Można domniemywać, że chodzi o negację wprowadzaną przez partykułę *nie* bezpośrednio poprzedzającą dowolną formę finitywną czasownika.

2. Negacja składnikowa/kontrastywna (*constituent/contrastive negation*), zilustrowana zdaniem:

(47) Piotr przyjechał *nie* na weekend, ale tylko na sobotę. (Błaszczak 2001: 54, przykład 28)

⁵ Przypomina to zachowanie przyimków złożonych postulowanych w niektórych opisach polszczyzny (por. np. Hajnicz i in. 2016). Na przykład grupa z przyimkiem *na korzyść* <*kogoś/czegoś*> może być zrealizowana przez ciąg *na naszą korzyść* – ze słowem *naszą* między członami przyimka.

Jak pisze autorka (Błaszczak 2001: 57), wystąpieniu negacji składnikowej musi towarzyszyć tzw. fraza korekcyjna (*correction phrase*), wprowadzona przez spójnik *tylko/lecz* lub *ale*⁶.

3. Negacja absolutna (*absolute negation*), realizowana przez wykrzyknik *nie* tworzący samodzielne wypowiedzenie.

4. Negacja leksykalna (*lexical negation*), zilustrowana słowami: *niepewny, nielegalny, nieistniejący*.

W kontekście rozważanych przez nas konstrukcji spójnikowych najistotniejsze są dwa pierwsze rodzaje negacji, tj. zdaniowa i składnikowa. J. Błaszczak (2001: 55) wymienia następujące cechy odróżniające te dwa typy: pozycja znacznika negacji, wyzwalanie dopełniacza negacji, dopuszczanie wystąpień zaimków negatywnych.

Znacznik negacji zdaniowej musi stać bezpośrednio przed formą czasownika i nie może od niego zostać oddzielony nawet klityką *się*. Znacznik negacji składnikowej może stać przed składnikami różnych typów, które w szczególności nie muszą zawierać formy czasownikowej.

Negacja zdaniowa w przykładzie (48) sprawia, że argument *książka* musi być zrealizowany w dopełniaczu. Negacja składnikowa w (49) nie wywołuje takiego efektu i argument jest realizowany w bierniku.

(48) Ewa *nie* kupiła książki. (Błaszczak 2001: 58, przykład 37b)

(49) Ewa kupiła *nie* książkę, tylko gazetę. (Błaszczak 2001: 58, przykład 37c)

Wystąpienie negacji zdaniowej sprawia, że w zdaniu (50) możliwe staje się użycie zaimków negatywnych. Nie dzieje się tak w wypadku negacji składnikowej w zdaniu (51):

(50) Ewa *nie* opiekuje się *niczymi* dziećmi. (Błaszczak 2001: 59, przykład 38a)

(51) *Ewa opiekuje się *nie niczymi dziećmi, tylko swoimi*. (Błaszczak 2001: 59, przykład 38b)⁷

Niestety J. Błaszczak nie podaje zasad klasyfikowania poszczególnych wystąpień negacji do czterech zaproponowanych typów. Można więc na przykład mieć wątpliwości, do jakiego typu będzie należała negacja we frazie *nie czytając książek*: imiesłów przysłówkowy nie jest formą zdaniotwórczą, wywołuje wszakże dopełniacz negacji typowy dla negacji nazwanej zdaniową. Jeśli jednak ta ostatnia cecha wystarcza do uznania danej negacji za zdaniową, to jak sklasyfikować negację wprowadzaną przez formy imiesłówów przymiotnikowych czynnych (*nieczytający książek*), która wydaje się należeć do typu negacji leksykalnej? Może to budzić niepokój badawczy, czy rzeczywiście negacja leksykalna jest typem wyróżnionym na podstawie kryteriów spójnych z pozostałymi klasami.

6 W przykładach w książce fraza korekcyjna pojawia się zawsze po frazie/zdaniu z negacją składnikową. Nie mamy więc pewności, jak autorka zinterpretowałaby konstrukcję *tylko na sobotę, a nie na weekend*.

7 Pochodząca od autorki kategorycznie negatywna ocena poprawności tego zdania wydaje się nam zbyt ostra. Być może jest to efekt usamodzielnienia się zbitki *dzieci niczyje*, której da się użyć poza kontekstem negacji.

Warto także zauważyć, że samo wprowadzenie pojęcia *negacji składnikowej* nie objaśnia struktury składniowej omawianych przez nas konstrukcji. W pracy J. Błaszczak (2001) nie zostały przedstawione drzewa składniowe, jakie autorka postulowałaby dla zdań typu (49). Jeżeli przyjąć, że elementem łączącym jest spójnik *tylko*, to łączy on grupę nominalną *gazetę z sekwencją nie książkę*⁸. Powstaje pytanie, czym jest ta ostatnia. Niewątpliwie nie jest ona dystrybucyjnie równoważna typowej grupie nominalnej w bierniku. Co prawda sekwencja ta może wystąpić nie tylko w kontekście tworzonym przez słowa *lecz/tylko/ale/a* (np. możliwe jest zdanie (52)), lecz dalece nie we wszystkich kontekstach właściwych dla grup nominalnych (np. nie może wystąpić po przyimku: **przez nie książkę*).

(52) (To) *nie książkę* Ewa kupiła.

Można tę obserwację sformułować jeszcze inaczej: znacznik negacji składnikowej nie tworzy z „elementem negowanym” członu syntaktycznego w sensie wprowadzonym w pracy Zygmunta Salonięgo i Marka Świdzińskiego (2001) – nie da się w żaden sposób zapytać o fragment *nie książkę* w zdaniu (49) ani o fragment *nie pobić sprzedawcę* w zdaniu (2) (por. Saloni, Świdziński 2001: 24). Fragmenty te nie mogą też stanowić samodzielnego zawiadomienia (por. Saloni, Świdziński 2001: 32). Wypada więc uznać, że formy *nie* i *książkę* nie tworzą grupy składniowej. Ta konstatacja oznacza niestety, że nie wiadomo, jaką strukturę składnikową należałoby przypisać zdaniu (52) ani poświadczonemu w korpusie i brzmiącemu bardzo naturalnie zdaniu (53).

(53) Ludzie, *nie* tego potrzebujemy w naszym kraju. (NKJP)

Jak pisze J. Błaszczak (2001: 57), do stworzenia poprawnie zbudowanej konstrukcji konieczne jest współwystąpienie negacji składnikowej i frazy korekcyjnej. Istotą struktury zdania (49) jest więc interakcja słów *nie* i *tylko*, a nie słowa *nie* ze słowem *książkę*.

Adam Przepiórkowski i Agnieszka Patejuk (2015) wyróżniają dwa typy negacji: negację składnikową (*constituent negation*) i negację zdarzeniową (*eventuality negation*). Pojęcie *negacji zdarzeniowej* jest szersze niż pojęcie *negacji przyczasownikowej* (*predicate negation*) czy *negacji zdaniowej* (*sentential negation*), obejmuje też dopuszczające zaimki negatywne konstrukcje typu (54)–(56).

(54) Jest to absolutnie nowy minerał *niepodobny* do *żadnego* z dotychczas nam znanych. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 325, przykład 5)

(55) Smakuje *niepodobnie* do *żadnego* innego zboża. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 325, przykład 6)

(56) Wygram *bez żadnych* problemów. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 325, przykład 7)

8 Można też widzieć tu elipsę, wtedy jednak trzeba rozważyć kwestię, w jakiej relacji pozostaje sekwencja *nie książkę* do czasownika *kupiła*.

Podobnie jak w koncepcji J. Błaszczak (2001) oba typy negacji wyrażone są przez znacznik negacji *nie* i charakteryzują się wyraźnie różnymi właściwościami. W przeciwieństwie do negacji zdarzeniowej negacja składnikowa nie wyzwała dopełniacza negacji (57) i nie dopuszcza zaimków negatywnych (58) bez względu na kategorię negowanego składnika.

(57) Ma skakać, *a nie* pisać wiersze / *wierszy. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 326, przykład 9)

(58) *Ma skakać, *a nie* pisać żadne wiersze. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 326, przykład 10)

W negacji zdarzeniowej znacznik negacji jest morfemem związanym, a w negacji składnikowej jest samodzielny i może być oddzielony od negowanego składnika, por.:

(59) Ma skakać, *a nie*, kurwa, pisać wiersze! (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 329, przykład 19)

(60) *Poetyckim marzeniem Karpowicza było: *nie*, kurwa, pisać wierszy! (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 329, przykład 20)

Ramy podejścia przedstawionego w pracy A. Przepiórkowskiego i A. Patejuk (2015) stanowi formalizm *Lexical Functional Grammar* (Dalrymple 2001). W proponowanych przez autorów f-strukturach stosowane są dwa atrybuty do rozróżniania tych dwóch typów negacji: ENEG dla negacji zdarzeniowej oraz CNEG dla negacji składnikowej. Autorzy przytaczają przykład zdania (61), w którym jedna fraza podlega jednocześnie obu rodzajom negacji:

(61) Kościół katolicki *nie* nie potrafi, *ale nie* chce. (Przepiórkowski, Patejuk 2015: 327, przykład 13)

Dodanie odrębnych atrybutów uwydatnia różnicę między tymi dwoma typami negacji, a tym samym umożliwia analizę powyższego zdania: pierwsze *nie* jako CNEG neguje całą frazę czasownikową *nie potrafi*, a drugie *nie* jako ENEG neguje tylko predykat *potrafi*.

Według przedstawionej w cytowanym artykule koncepcji reprezentacji omawianych konstrukcji dla zdania (49) fragmentowi *nie książkę* odpowiadałoby w c-strukturze poddrzewo o kategorii składniowej NP (fraza nominalna), a więc jest on uznawany za człon syntaktyczny (składnik). Zatem również tego opisu dotyczą uwagi poczynione wcześniej. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że zaproponowane w tym podejściu f-struktury pozwalają skutecznie odróżnić konstrukcje typu DN^+ i DN^- .

3. Cechy odróżniające konstrukcje typu DN^+ i typu DN^-

Niezależnie od przyjętego wyjaśnienia zjawisk rządzących konstrukcją typu DN^- pozostaje faktem, że jest ona składniowo istotnie różna od konstrukcji typu DN^+ . Dlatego, na przykład przy tworzeniu korpusu składniowego, trzeba dla każdego zdania umieć określić typ występującej w nim konstrukcji. Trudności interpretacyjne pojawiają się przy braku wyraźnego sygnału w postaci przypadku konotowanej frazy nominalnej, jak w następujących zdaniach:

- (62) Wam kury macać, *a nie* rządzić Polską. (NKJP)
- (63) [...] można być wyśmienitym żołnierzem, *ale nie* umieć kierować ludźmi. (NKJP)
- (64) Musi mówić prawdę, *ale nie* przerażać człowieka, który przychodzi do niej jak do lekarza i przyjaciela. (NKJP)
- (65) Na testach psują się tak często, że taksówkarz musiałby jeździć ciągle do serwisu, *a nie* wozić pasażerów. (NKJP)
- (66) Piotr nauczył się dobrze strzelać, *ale nie* jeździć konno.
- (67) Dziecko przy stole ma normalnie rozmawiać, *ale nie* przerywać starszym. (NKJP)
- (68) Chrzan, najlepiej żeby był z ogródka, świeżo wykopany. Zetrzeć go na drobnej tarce, *ale nie* parzyć wodą. (NKJP)
- (69) A tablica inskrypcyjna ma *nie* dzielić ludzi według pochodzenia, *a* łączyć ich w walce o wolność. (NKJP)

Wstępny przegląd przykładów zdań z NKJP zawierających interesujące nas konstrukcje wykazał, że nieco ponad połowa wymaga głębszej analizy w celu wybrania, który typ konstrukcji jest w nich reprezentowany. Są to zdania, w których najczęściej obie interpretacje są możliwe. Zwykle jedna z nich jest preferowana przez użytkowników języka ze względu na brzmienie lub znaczenie, choć zdarzają się zdania, w których semantyczna różnica jest trudna do uchwycenia (zob. (69)).

W dalszej części tego rozdziału zestawiamy cechy różniące konstrukcje, których analiza może pomóc w podjęciu decyzji odnośnie do konkretnego zdania.

3.1. Dopełniacz negacji

Najbardziej wyrazistą różnicą między obydwoimi typami konstrukcji jest wyzwalanie dopełniacza negacji. Jeżeli mamy do czynienia z członem zbudowanym wokół szeroko rozumianej formy czasownikowej i jeden z jej argumentów realizuje pozycję składniową wrażliwą na dopełniacz negacji, typ konstrukcji można rozpoznać po przypadku tego argumentu. Jeżeli argument jest realizowany w bierniku (jak w zdaniu (2)) – mamy do czynienia z konstrukcją typu DN^- . Jeżeli jednak pojawia się dopełniacz (jak w zdaniu (1)), jest to konstrukcja typu DN^+ .

3.2. Akcent

Kolejna różnica, sygnalizowana już we *Wprowadzeniu*, dotyczy prozodii. W wypadku zdań zawierających konstrukcję typu DN^+ partykuła *nie* zachowuje się jak klityka, tj. nie posiada własnego akcentu, ale wypowiedzana jest tak, jakby stanowiła pierwszą sylabę następującą po niej formy czasownikowej (70). Inaczej dzieje się, kiedy w zdaniu występuje konstrukcja typu DN^- : możliwe, albo wręcz preferowane, jest wypowiedzenie zdania w taki sposób, aby

nie uzyskało własny akcent, a po nim nastąpiła krótka pauza oddzielająca je od formy czasownikowej (71).

(70) Strajk zakończyć, 'a-le nie_pod·pi·'sy-wać porozumień.

(71) Tekst można przyciąć, nieco przeredagować, 'a-le 'nie 'zmie-niać treść.

3.3. Struktura składniowa i szyk

Różnica prozodii jest w istocie konsekwencją różnicy składniowej między omawianymi konstrukcjami, która skutkuje swoistymi ograniczeniami szyku. W konstrukcji typu DN^+ segment *nie* jest powiązany z następującą po nim formą czasownikową i nie może od niej zostać oddzielony w porządku linearnym. W konstrukcji typu DN^- segment *nie* jest uwikłany w konstrukcję łączącą (w jednej z interpretacji składniowych jest członem spójnika wieloczłonowego, w drugiej – wykładnikiem negacji składnikowej odnoszącej się do całej frazy), a w efekcie nie może zostać przesunięty do wnętrza frazy.

I tak w zdaniu (72), będącym przykładem konstrukcji typu DN^+ , można przenieść składnik *porozumień* przed składnik *nie podpisywać* jak w (72a), ale nie można rozdzielić nim słów *nie* i *podpisywać* – (72b). Odwrotnie układają się możliwości zmiany szyku zdania (73), stanowiącego konstrukcję typu DN^- . W efekcie zmiany może powstawać zdanie o nacechowanym szyku, istotne jest jednak, czy zachowywane są poprawność składniowa i znaczenie oryginału.

(72) Strajk zakończyć, *ale nie* podpisywać porozumień. (NKJP)

(72a) Strajk zakończyć, *ale* porozumień *nie* podpisywać.

(72b) *Strajk zakończyć, *ale nie* porozumień podpisywać.

(73) Tekst można przyciąć, nieco przeredagować, *ale nie* zmieniać treść. (NKJP)

(73a) *Tekst można przyciąć, nieco przeredagować, *ale* treść *nie* zmieniać.

(73b) Tekst można przyciąć, nieco przeredagować, *ale nie* treść zmieniać.

3.4. Semantyka zaprzeczenia

Omawiane konstrukcje różnią się także semantyką obecnego w nich zaprzeczenia. W konstrukcji typu DN^+ negacja stoi przy czasowniku wewnątrz jednego z łączonych koordynatów, w związku z czym zaprzeczenie dotyczy czynności lub stanu nim wyrażonego. W konstrukcji typu DN^- zaprzeczenie jest jakby własnością konstrukcji spajającej, więc jego interpretacja wymaga odwołania się do predykatu, którego podrzędnikiem jest cała konstrukcja współrzędna. Na przykład w zdaniu (66) stwierdza się, że *Piotr nie nauczył się jeździć*, a nie że

nauczył się nie jeździć. W odróżnieniu tych sytuacji może pomóc sformułowanie następującej pary parafrazy:

(74) Piotr nauczył się dobrze strzelać, [ale] Piotr nauczył się nie jeździć konno.

(75) Piotr nauczył się dobrze strzelać, [ale nieprawda, że] Piotr nauczył się jeździć konno.

3.5. Możliwe znaczenia konstrukcji

Warto również zwrócić uwagę na inną różnicę semantyczną między omawianymi konstrukcjami. W wypadku połączenia dwóch fraz konstrukcją typu DN⁻ często mamy do czynienia ze wskazaniem na kontrast, przeciwstawność łączonych fraz, zastępowanie jednej z nich przez drugą (por. „spójniki zastępstwa” u K. Kallas (1993)). I tak na przykład w zdaniu (73) skrócenie bądź niewielkie przeredagowanie tekstu jest przeciwstawione ingerencji w jego treść. Konstrukcja typu DN⁺ może w podobny sposób łączyć kontrastowe, przeciwstawne frazy, por.:

(76) Chodzi o to, żeby pokonać odległość w prostej linii, *nie* omijając przeszkód, *ale* je pokonując. (NKJP)

W przeciwieństwie do konstrukcji typu DN⁻ możliwe jest jednak również użycie, w którym fraza „zanegowana” stanowi doprecyzowanie czy też zawężenie znaczenia drugiej frazy, dodaje do niej pewien warunek itd. I tak na przykład w zdaniu (72) podpisanie porozumień jest możliwym skutkiem/elementem zakończenia strajku, ale chodzi o zakończenie strajku w taki sposób, żeby porozumień nie podpisywać. W podobny sposób można też zestawić na przykład zdania⁹:

(81) Pojawiały się jako osoby pokazujące problem, *ale nie* mające pomysłu na jego rozwiązanie.

9 Imiesłowy przymiotnikowe czynne (a także bierne, nieprzytaczane we *Wprowadzeniu* jako nieposiadające wymagania biernikowego) różnią się od innych rozważanych form czasownikowych tym, że dopuszczalna jest w ich wypadku pisownia łączna z *nie*. Przed wejściem w życie uchwały Rady Języka Polskiego z 9 grudnia 1997 r. pisownia łączna obowiązywała dla użyć przymiotnikowych (*niepijący* w znaczeniu ‘abstynent’, *niezbadany* w znaczeniu ‘tajemniczy’), natomiast rozłączna – dla użyć czasownikowych (*nie pijący kawy*; *nie zbadany przez lekarza*). Uchwała pozwala na (konsekwentne) stosowanie dawnej reguły lub zawsze pisowni łącznej.

Pisownia łączna nie jest interesująca z punktu widzenia niniejszego artykułu, ponieważ nie wymaga rozstrzygnięcia statusu składniowego partykuły *nie*. Należy jednak zauważyć, że w pisowni takiej wymagane biernikowe czasownika obowiązkowo realizowane jest przez frazę dopełniaczową:

(77) Osoby imprezujące, ale niepijące *alkoholu*.

(78) *Osoby imprezujące, ale niepijące *alkohol*.

Z kolei pisownia rozłączna może wystąpić zarówno w konstrukcji typu DN⁺, jak i typu DN⁻:

(79) Osoby imprezujące, ale nie pijące *alkoholu*.

(80) Osoby imprezujące, ale nie pijące *alkohol*.

Warto przy tym podkreślić, że do konstrukcji typu DN⁻ nie da się zastosować obowiązującej od 1997 r. reguły dopuszczającej stosowanie zawsze pisowni łącznej *nie* z imiesłowami przymiotnikowymi – w zdaniu (80) pisownia łączna byłaby niedopuszczalna, por. (78).

(82) Kardiochirurdzy przeprowadzili [...] zabieg paliatywny, czyli ratujący życie, *a nie* korygujący wadę.

W pierwszym z nich (konstrukcja typu DN⁺) osoby, o których mowa, mogłyby, wskazując problem, mieć jednocześnie pomysł na jego rozwiązanie, ale autor odnosi się tylko do tych, które tego pomysłu nie mają. W drugim zdaniu (konstrukcja typu DN⁻) mamy do czynienia ze skontrastowaniem dwóch różnych celów i rodzajów zabiegu.

4. Analiza danych korpusowych

Konstrukcje typu DN⁻ przez swoją nietypowość składniową (niewyzwalanie dopełniacza negacji) sprawiają wrażenie kognitywnie trudniejszych dla użytkowników języka. Powstaje więc pytanie, jak chętnie są używane. Kwestię tę postanowiliśmy zbadać na materiale NKJP.

Rozkład częstości typu DN⁺ oraz DN⁻ prześledziliśmy na przykładzie zdań zawierających konstrukcje: *nie* __, *ale* __; *nie* __, *a* __; __, *ale nie* __ oraz __, *a nie* __ łączące frazy bezokolicznikowe. Stanowią one dobry materiał badawczy, ponieważ są stosunkowo licznie reprezentowane w korpusie. Zbadanych zostało po 50 pierwszych poprawnych gramatycznie zdań zawierających omawianą konstrukcję, wyselekcjonowanych z wyników zapytania wpisanego do wyszukiwarki korpusowej. Każde zdanie zostało niezależnie ocenione przez dwie osoby spośród autorów niniejszego artykułu. Ustaliły one, czy w zdaniu wystąpiła konstrukcja typu DN⁻, czy DN⁺. Jeśli obie konstrukcje były dopuszczalne, to wybór padał na bardziej naturalną. W wypadku gdy obie interpretacje wydawały się tak samo możliwe (przy założeniu analizy zdania bez sięgania do szerszego kontekstu), przypisywana była nierozstrzygająca etykieta DN^{+/-}. Zdania, w których ocenie wystąpiły rozbieżności, poddano dyskusji w gronie autorów i w jej trakcie konflikty zostały rozwiązane. W kilku wypadkach utrzymała się rozbieżność polegająca na tym, że jedna z osób zdecydowanie optowała za oceną DN^{+/-}, a druga preferowała jedną z konstrukcji – wówczas pozostawiana była decyzja nierozstrzygająca. Ostateczne wyniki znajdują się w tabeli¹⁰.

Tabela. Rozkład wystąpień konstrukcji typu DN⁻, DN⁺, DN^{+/-} w korpusie

KONSTRUKCJA	TYP DN ⁺	TYP DN ⁻	DN ^{+/-}
<i>nie</i> __, <i>ale</i> __	62%	16%	22%
<i>nie</i> __, <i>a</i> __	86%	10%	4%
__, <i>ale nie</i> __	50%	42%	8%
__, <i>a nie</i> __	14%	78%	8%

¹⁰ Zdania wraz z ocenami znajdują się w elektronicznych materiałach uzupełniających.

Analiza danych wskazuje na zdecydowaną przewagę częstości konstrukcji typu DN^+ w wypadku zdań zawierających *nie* __, *ale* __; *nie* __, *a* __. Zatem gdy konstrukcja zaczyna się od segmentu *nie*, zazwyczaj wprowadza on zwykłą negację formy bezokolicznikowej. Przewaga ta jest szczególnie widoczna w konstrukcji *nie* __, *a* __. Co ciekawe, spośród wszystkich struktur największy odsetek zdań, które równie dobrze można interpretować jako oba typy struktur, odnotowano dla konstrukcji *nie* __, *ale* __.

W wypadku konstrukcji __, *ale nie* __ obserwujemy równowagę obu interpretacji: zdania zawierające konstrukcję __, *ale nie* __ mają niewielką przewagę ocen DN^+ nad DN^- , lecz doliczenie zdań $DN^{+/-}$ niwelowałoby tę przewagę. Być może najciekawszy jest wynik dla konstrukcji __, *a nie* __, w której wypadku piszący wyraźnie preferowali typ DN^- . Zatem frekwencje interpretacji są różne dla różnych spójników i istnieje konstrukcja, dla której częstsza jest interpretacja mniej typowa gramatycznie.

Ciekawa wydaje się nam także obserwacja, że klasyfikowanie zdań właśnie z konstrukcją __, *a nie* __ spowodowało najczęściej konfliktów między ocenami dwóch osób opracowujących dane zdanie. Może to być sygnał, że tej konstrukcji (lub ogólniej: spójnikowi *a*) warto poświęcić więcej uwagi i niezbędne jest przeprowadzenie dokładniejszych badań materiału językowego.

Podsumowanie

Omawiane w tym artykule konstrukcje stanowią bardzo niewielką grupę konstrukcji spójnikowych – liczącą raptem kilka jednostek – można by je więc uznać za mało znaczący szczegół polszczyzny. Próba opisu ich składni nastęrcza jednak trudności. Źródłem tych trudności jest kwestia nieobecności dopełniacza negacji w konstrukcji typu DN^- . Obie przedstawione koncepcje opisu składniowego tego zjawiska mają wyraźne wady. Koncepcja uznania konstrukcji za spójniki wieloczłonowe prowadzi do problemów z elementami modyfikującymi przy tych spójnikach (por. podrozdział 1.1). Opis z wykorzystaniem negacji składnikowej prowadzi do uznania istnienia nietypowych grup składniowych o bardzo ograniczonej dystrybucji (por. podrozdział 1.2).

Na kanwie tych problemów można więc postawić dość fundamentalne pytania: Czy spójniki wieloczłonowe w ogólności nie powinny być traktowane jako połączenia składniowe, a nie jednostki leksykalne? Jaki powinien być zakres pojęcia negacji w języku polskim? Jak daleko powinien on wykraczać poza negację werbalną? Jaką strukturę przypisać zdaniom takim jak (52)? Kwestie te, naszym zdaniem, wymagają dalszej dyskusji wykraczającej poza kontekst konstrukcji typu __, *ale nie* __.

Przedstawiona w rozdziale 3 analiza danych korpusowych pokazała, że klasyfikowanie omawianych konstrukcji do typów DN^+ i DN^- może być problematyczne i nieoczywiste. W wypadku niektórych zdań odnieśliśmy wrażenie, że sami piszący nie byli pewni, której z konstrukcji zamierzali użyć. Próba usystematyzowania klasyfikacji była powodem zestawienia w rozdziale 2 cech różniących. Kwestia rozróżniania wystąpień omawianych konstrukcji jest bowiem odrębna od kwestii wyboru reprezentacji składniowej, którą można uznać za zależną od wybranego aparatu opisu.

Bibliografia

- Błaszczak J. 2001: *Investigation into the interaction between the indefinites and negation*, Akademie Verlag, Berlin–Boston.
- Dalrymple M. 2001: *Lexical functional grammar*, Academic Press, New York.
- Greszczuk B. 1993: *Składniowe wykładniki negacji i ich funkcje w historii języka polskiego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów.
- Grochowski M. 1977: *O właściwościach syntaktycznych polskich spójników*, „Polonica” III, s. 17–25.
- Grochowski M. 1997: *Wyrażenia funkcyjne. Studium leksykograficzne*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- Hajnicz E., Patejuk A., Przepiórkowski A., Woliński M. 2016: *Walenty: słownik walencyjny języka polskiego z bogatym komponentem frazeologicznym*, [w:] K. Skwarska, E. Kaczmarek (red.), *Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích*, Slovanský ústav AV ČR, Praha, s. 71–102.
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Kallas K. 1993: *Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Klemensiewicz Z. 1969: *Zarys składni polskiej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Łojasiewicz A. 1982: *Zasób spójników współczesnego języka polskiego w świetle literatury przedmiotu*, „Polonica” VII, s. 107–126.
- Łojasiewicz A. 1992: *Własności składniowe polskich spójników*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Przepiórkowski A., Bańko M., Górski R.L., Lewandowska-Tomaszczyk B. (red.) 2012: *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Przepiórkowski A., Kupś A., Marciniak M., Mykowiecka A. 2002: *Formalny opis języka polskiego. Teoria i implementacja*, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Przepiórkowski A., Patejuk A. 2015: *Two representations of negation in LFG. Evidence from Polish*, [w:] M. Butt, T.H. King (red.), *The proceedings of the LFG'15 Conference*, CSLI Publications, Stanford, CA, s. 322–336.
- Saloni Z. 1974: *Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich*, „Język Polski” LIV, z. 1, s. 3–13.
- Saloni Z., Świdziński M. 2001: *Składnia współczesnego języka polskiego*, wyd. 5, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sannikov W.Z. 1989: *Russkije soczinitielnyje konstrukcii: siemantika, pragmatika, sintaksis*, Nauka, Moskwa.
- Świdziński M. 1992: *Gramatyka formalna języka polskiego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wajszczuk J. 1997: *System znaczeń w obszarze spójników polskich*, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wojtasiewicz O.A. 1972: *Formalna i semantyczna analiza polskich spójników przyzdaniowych i międzyzdaniowych oraz wyrazów pokrewnych*, „Studia Semiotyczne” III, s. 109–145.

Summary

On ____, *ale nie* ____, and similar constructions in Polish

Keywords: conjunctive constructions, syntactic structure, negation, genitive of negation.

The main impulse for this study was the difficulty of representing the *ale nie* construction in a currently created syntactic corpus. One of the two variants of this construction involves an unusual interaction with genitive of negation. In the article, we discuss the proposed syntactic representations of such structures and notice their advantages and disadvantages. We also consider the features that distinguish the interpretation variants, which can aid manual annotation of syntactic structures in the corpus. In the final part, we examine the relative frequency of using both variants of the discussed structures.